

положају жене... ја хоћу да покажем да се могу преиспитати друштвени проблеми полазећи од преиспитивања односа мушкарац/жена“.

Можемо потврдити да је аутор у томе и успео. Свест жена коју је аутор проучавао дозволила је да се приближи смислу њиховог сопственог живота, што би требало да покрене и друге истраживаче да на неким другим пољима обављају

исте такве „преврате“ анализе, и да у њима открију стварање нових актера, нових ликова субјеката који се супротстављају установљеним порецима. Задатак свих нас јесте да изградимо ту мисао о субјекту, друштвеним покретима, слободама и ослобођењима који нам толико недостају.

Милена Жиикић

Бугарска свадба у етнолингвистичком кључу

Елена Семеновна Узенџва, *Болгарская свадба: етнолингвистическое исследование*, Индрик, Москва 2010, стр. 280.

Монографија Елене Семеновне Узенџве *Болгарская свадба: етнолингвистическое исследование* („Бугарска свадба: етнолингвистичко истраживање“) посвећена је анализи и систематизацији бугарске свадбене терминологије, која се разматра у широком друштвено-културном контексту. Студија је заснована на опсежном, вишегодишњем теренском истраживању (1998–2008) у различитим регионима Бугарске, као и на коришћењу архивских извора, публикованих етнографских описа свадбеног ритуала, фолклорних зборника, етимолошких и дијалектолошких речника и сл.

Књига Елене Узенџве темељи се на теоријским поставкама московске етнолингвистичке школе: у истраживачком фокусу је обредна терминологија, а нарочита пажња поклања се ареалном аспекту предмета истраживања и картографисању. Ареални приступ подразумева издвајање областне распрострањености термина у циљу одређења етнокултурних и дија-

лектолошких граница. При анализи терминологије бугарске свадбе, како објашњава сама ауторка, примењен је метод лингвогеографије и ареалне лингвистике. Картографисање обредних термина показало се као плодотворно за повлачење етнолингвистичких граница и одређење дијалеката не само у лингвистичком, већ и у културно-историјском погледу.

Анализи и систематизацији бугарске свадбене терминологије претходио је низ истраживачких поступака. Најпре се радило на прикупљању што потпунијег корпуса дијалекатских термина, на основу којег је сачињен речник посебних подсистема свадбене терминологије. Потом се приступило проучавању система организације свадбене терминологије као вербалног кода свадбеног ритуала. Узенџва објашњава да су класични аспекти лексикографског истраживања у овој студији подређени циљу што подробније контекстуализације свадбене лексике –

установљења њене друштвене и културне функције, као и семантичких веза са базичним мотивима самог свадбеног ритуала – као и проучавању механизма формирања симболичких значења термина и њихове улоге у семантичком обједињавању различитих тематских група свадбене терминологије.

Терминологија бугарског свадбеног ритуала представља систем специфичне унутрашње структуре и хијерархије. Могу се издвојити следеће групе термина: називи обреда и обредних радњи, главних ритуалних субјеката и учесника, обредних реквизита, хрононима, локатива, итд. Особито важан аспект представљају вербалне формуле и метајезик свадбеног фолклора (песме и сл.). У основи, терминологија се употребљава у описима обреда, али се део лексике среће искључиво у свадбеним песмама. Ауторка има у виду идеални модел свадбе, који представља облик реконструкције, свеукупни текст, збир свих актера и радњи, максималну суму локалних традиција.

Семантика свадбеног ритуала остварује се помоћу различитих, међусобно повезаних кодова: социјалног (код субјеката, обредних лица), предметног (реквизити помоћу којих се обављају одређене радње, посебна одећа, украси...), акционог (обредне радње), кулинарског (посебна јела везана за структуру ритуала, симболика хлеба...), вегетативног (одређено цвеће, босиљак...), кода боја (бело, црвено), итд. Посебно место унутар кодова припада вербалном коду – обухвата терминологију (тзв. кључне речи) и фолклорне творевине (песме, формуле, благослове и сл.). Свадба је

ритуал сложене структуре, који образују елементи различитих кодова. Ради подробније анализе у студији је издвојено неколико њих: код ритуалних субјеката (јунака), предметни и акциони. Они су густо испреплетени с другим кодовима, па ауторка разматра и њихова узајамна деловања, укрштања, као и целину коју сачињавају.

Будући да је свадба обред прелаза не само за младу и младожењу, него и за све оне који су са њима сроднички и на друге начине повезани, код субјеката, обредних лица, актера (рус. *персонажни код*) је посебно значајан. У светлу обреда прелаза ауторка Елена Узењева актере свадбе дели у две групе: оне који представљају објекте прелаза (млада, младожења, њихови сродници) и оне који су у улози инструмената прелаза (кум, стари сват, девер...). Ауторка разматра терминологију ритуалних субјеката у зависности од њихове припадности брачним странама, степена сродства, породичног статуса, узраста, пола... Њихова спољашња ритуална обележја, као и ритуалне функције, подробно су објашњене. Бугарски дијалекти садрже око хиљаду термина субјеката свадбеног ритуала. Узењева анализира облике номинација, позајмљенице из других језика (турског, грчког...), мотивациона значења која се налазе у основи термина, те даје слику њихове географске распрострањености и концентрисаности. Издвојене су и минуциозно описане две лексичко-семантичке групе: називи за невесту (семантички центар свадбе) и свата / сватове (у називима за њих се одражава најдубља семантика свадбеног ритуала). Ауторка указује да

терминологија обредних лица одражава архаичну семантику свадбе као крађе, размене, договора, купо-продаје невесте, а такође и свадбу као обреда прелаза.

Систем предметног кода може се поделити на низ подсистема међу којима су најзначајнији ритуална одећа и станиште, тј. кућа и поједини њени делови (праг, огњиште...). Специфичност предметног кода тиче се чињенице да је реч о реквизитима израђеним за свадбу, артефактима, чија је функција превасходно симболичка, а не утилитарна. Истраживачица се с нарочитом пажњом усредсређује на анализу термина и семантичка значења обредног хлеба, свадбеног дрвета (украшена грана с јабуком при врху; њоме се маркирају ритуални субјекти, углавном кум) и свадбеног знамења (прут закићен црвеном тканином и јабуком на врху, семантички повезан са свадбеним дрветом и има првенствено функцију маркирања).

Акциони код представљају обредне радње које сачињавају сложени текст свадбе у склопу с елементима других кодова. У формалном смислу свадбу карактеришу следеће радње: кретање, припрема ритуалних предмета, заједничко обедовање, даривање, откуп, разнородан скуп радњи које се обављају над невестом и младожењом, затим ломљење (деструкција), вербално изражавање учесника и др. Многи поступци, сличне мотивације или функције, образују парадигму. У студији је исцрпно обрађена терминологија сегмената свадбе, као и обреда и обредних поступака који их прате. Посебно је описан мотив „прелаза“ у терминологији ритуалних поступака.

Етнолингвистичким истраживањем је установљен обиман корпус термина бугарске свадбе – више од две хиљаде. Ауторка је терминологију систематизовала помоћу кључних речи, лексема и корена, који имају широки семантички спектар и служе као мотивациона основа за номинацију великог броја термина различитих лексичко-семантичких група (нпр. *сват*-). Многе одлике бугарске свадбене терминологије препознате су и одређене као општесловенске и општебалканске.

У прилогу монографије дата је таблица корена који се налазе у основи терминолошког система бугарске свадбе. Уз то, приложено је и шеснаест детаљно објашњених карти територије Бугарске на којима су приказани дијалекти бугарског језика, као и ареална распрострањеност појединих термина (сват, невеста, младожења, називи обреда припреме хлеба, називи обредног хлеба и др.). Прилоге употпуњује предметно-тематски индекс. Књига је илустрована већим бројем фотографија у боји.

Студија Елене Семеновне Узењеве *Болгарская свадьба: этнолингвистическое исследование* узорно је истраживачко дело засновано на богатом етнографском и лингвистичком материјалу. Анализу карактеришу минучиозност, подробност, суптилност, као и отворени нови и оригинални углови посматрања. Ова монографска публикација представља вишеструко вредан допринос етнологији и лингвистици, али и другим блиским и с њима повезаним наукама.

Сања Златановић